

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת קרח תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתס"ה

דרשת פרקי אבות

חבירו, ושונה יצרו שלו מיצרו של חבירו. וכבר דיברנו שעל זה אמר התנא (אבות ד-א) אל תהי בו לכל אדם, שאין לך אדם שאין לו שעה, שגם כאשר תראה אדם פחות לא תבזה אותו בלבך, כי לא ידח ממנו נדח, ואין לך אדם שאין לו שעה, ואז יבוא לידי תיקונו, או בגלגול זה או בגלגול אחר.

*

ונשלב הדברים לפרשתנו, שאמר משה, אם בריאה יברא ה', ופצתה האדמה את פיה, ובלעה אותם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאולה, וידעתם כי ניאצו האנשים האלה את ה' (טו-לז). ויש להבין שבחר משה לקרח מיתה כזו דייקא, וגם עצם הדבר פליאה, שאדם גדול כקרח שהיה רואה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, ויכשל בקנאה על כהונתו של אהרן. - גם לבאר הנגינה בפרשה, שבתחלת המחלוקת כתיב, ויקהלו על משה ועל אהרן וגו' (טו-ג), והנגינה הוא גרשיים מונח רביעי, וכן בהעונש, ואם בריאה יברא ה', גם כן הנגינה כן.

ונראה בהקדם לבאר הכתוב (תהלים סב-ג) אחת דבר אלקים, שתים זו שמעתי, כי עוז לאלקים. והוא פסוק מוקשה להבין הכוונה בזה. ויש לומר דאיתא במשנה (אבות ה-ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו' ע"ש. ופירש ברע"ב פי הארץ לבלוע קרח ועדתו (במדבר טו-לב). ופי הבאר, בארה של מרים, שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות. ויש אומרים שפתחה פיה ואמרה שירה, שנאמר (שם כא-ז) עלי באר ענו לה (ובתוספות יום טוב, כלומר שהיו עונים כנגד הדיבור שלה). פי האתון, בין השמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם (שם כב-כח) ע"כ.

ואם כן בשעת הבריאה בששת ימי המעשה ניתן כח הדיבור רק להאדם, אבל בבין השמשות הוסיף ה' כח הדיבור

במשנה (אבות ד-א) איזהו גבור הכובש את יצרו כו' ע"כ. בתוספות יום טוב העיר, הלא יש לאדם שני יצרים, יצר הרע עם יצר טוב, והוי ליה למימר הכובש את יצרו הרע. וכתב דיצר הרע נקרא 'יצר' סתם, לפי שקדם ושליט בגוף הוא לבדו, והיינו שיצר הרע מקדים לבוא לאדם מעת בריאתו, משנעצר לצאת ממעי אמו (ביר לז-י) ע"כ.

ויש לומר עוד, על פי מה ששמעתי מאחד שאמר, שבעת שלומד ספר מוסר, הוא מוצא בכל עמוד בהספר אחד מבאי בית המדרש, כשמדברים מגיאות הוא רואה דמותו של ראובן שהוא לקוי במדה זו וצריך לתקן. וכשמדברים מכעס הוא רואה דמותו של שמעון שצריך לתקן עצמו במצב זה, אבל את עצמו אינו מוצא בתוכו, כי כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו (נגעים ב-ה), ורק חסרונות של אחרים הוא עשוי להבחין חיש מהר. ולפעמים באמת יש לו מעלה באיזה מדה מה שאין לחבירו, שהוא נולד במדה טובה שחבירו לקוי, ומתמה למה אין חבירו יוכל להתגבר על עצמו במדה זו. והרה"ק מהר"מ מרימנוב זי"ע פירש, לא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא יט-יז), היינו שלא תשנא אותו במדה טובה שיש בלבך, למה אין גם בו המדה הטובה הזו שיש בך ע"כ. (הובא באמרי יוסף פ' קדושים). וזהו שדייקו איזה גבור הכובש את 'יצרו' דייקא, שלכבוש היצר הרע של חבירו בקל להאדם לכבוש, כיון שאין לו נסיון הזה, אבל הגבורה לכבוש את יצרו, ולא את היצר של חבירו.

ובאמת כל אדם יש לו יצר מיוחד, ומה שניתן לו לנסיון לא ניתן לחבירו, והוא מטעם שכל אחד יורד למטה עבור תפקיד מיוחד בעולם הנצרך לתיקונו. ובפרט בהנשמות שבאים שנית בגלגול, שעליהם מוטל רק לתקן מה שקלקלו מקדם, ולכן יש לכל נפש ונפש תפקיד מיוחד שלא שייך אצל

גם להבאר ולהאתון. ובין השמשות הוא השעה שיש בין יום ו' ליום ז'. ועל כן אמר הכתוב, אחת דבר אלקים, בעת הבריאה ניתן כח הדיבור רק לאחד, הוא האדם. אבל שתיים ז' שמעתי, כשנכנס בין השמשות בין יום ו' ליום ז' שמרומז ב'זו', אז שתיים זו שמעתי, שומע אני עוד כח הדיבור בשתיים, היינו פי הבאר ופי האתון.

והנה בתוספות יום טוב שם ביאר בארוכה, דגם פי הארץ בבליעת קרח היה מדבר, ולכן נאמר 'ופצתה' האדמה מלשון פצו שפתי (תהלים טו-יד) שענינו הדיבור. והיינו שהארץ היה משמיע קול דברים ומכריז שירדו חיים שאולה, למדריגה התחתונה, ויהי לאות גדול, שהאדמה השמיע קול דבור חותך ואומר שעד המדריגה התחתונה באו חיים. ועל זה אמר הכתוב, וכל העם נסו לקולם (טו-לד), הוא קול הארץ שהשמיע שירדו לדיוטא התחתונה של שאול ע"ש. ואם כן לפי זה בבין השמשות לא רק 'שתיים' זו שמעתי אלא שלשה, שפי הארץ ופי הבאר ופי האתון כולם היה בהם כח הדיבור.

אך אכתי יש לומר, כי העולם כולה נחלקת בארבעה סוגים, דומם צומח חי מדבר, ובששת ימי בראשית ניתן כח הדיבור רק לאחת, והוא סוג המדבר. אבל בבין השמשות ניתוסף כח הדיבור גם להדומם, שזהו פי הארץ ופי הבאר, וגם להחי, שזהו פי האתון (ולא מצינו כזאת אצל הצומח). על כן אמר, אחת דבר אלקים, כח הדיבור נתן אלקים בהבריאה רק לסוג אחת של הבריאה, היא המדבר, ושתיים זו שמעתי, בבין השמשות של 'זו' שמעתי הדיבור מעוד שני סוגים, והוא הדומם והחי.

ובזה יתיישב דבאמת מצינו עוד הפעם שדיבר הארץ, והוא במתן תורה, דכתיב (שמות יט-ב) והגבלת את העם סביב לאמור, השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו. ופירש רש"י לאמור, הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן והלאה ע"כ. ועיין בצדה לדרך (שם) שכתב, נשאלתי למה לא כתבה התורה בפירוש נס גדול כזה, כשם שכתבה התורה הנס של ויפתח ה' את פי האתון ע"ש. אם כן מצינו עוד הפעם שפי הארץ דיבר. ולפי זה שמעו ישראל במדבר ארבעה פעמים דיבור חוץ מבני אדם, במתן תורה, בבליעת קרח, בפי הבאר, ובפי האתון.

ומצינו עוד הפעם כח הדיבור בדומם במדבר, והוא בחלוקת ארץ ישראל, שאמר הכתוב על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט (במדבר כו-ג). וברש"י והגורל היה על פי רוח הקודש, כמו שמפורש (בבא בתרא קכב) אלעזר הכהן היה מלוכש באורים ותומים, ואומר ברוח הקודש, אם שבט פלוני עולה, תחום פלוני עולה עמו, והשבטים היו כתובים ב"ב פתקין, וי"ב גבולים ב"ב פתקין, ובללוים בקלפי, והנשיא מכניס ידו בתוכו ונוטל שני פתקין, עולה בידו פתק של שם שבטו, ופתק של גבול המפורש לו, והגורל עצמו היה צווח ואומר, אני הגורל

עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני, שנאמר על פי הגורל (תנחומא ו) ע"כ. ועל כרחק צריכין לומר דכל אלו נכללו בסוג הדומם, פי הבאר, ורק שתיים זו שמעתי.

ומצינו עוד בבעלי חיים שדיברו, והוא בעת ששלחו הפלשתים חזרה את הארון לבני ישראל, ואמר הכתוב (שמואל א ו-ב) וישרנה הפרות בדרך. ובגמרא (עבודה זרה כד:) שאמרו שירה. ומה שירה אמרו, אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר (שמות טו-א) אז ישיר משה וגו'. ורבי יוחנן דידיה אמר (ישעיה יב-ד) ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו וגו' ע"ש. ובריטב"א (שם) הקשה מדוע לא נמנו הפרות הללו בכלל אלו שנברא בערב שבת בין השמשות. ותיירץ דכיון שכבר מוזכר פי האתון, לא צריך להזכיר את הפרות שאמרו שירה, כי זה נכלל בכח שניתן בבעל חי לדבר ע"ש.

היוצא לנו מזה, כי חוץ מהאדם המדבר, מצינו ארבעה פעמים שהדומם דיבר, במתן תורה, בבליעת קרח, שירת הבאר, והגורל בכניסת הארץ. ועוד שני פעמים מצינו שהחי דיבר, פי האתון, ופי הפרות בהארון. וסך הכל הם ביחד ששה פעמים, ניתוסף על השביעי שהוא האדם המדבר. ועל כן אמר הכתוב, בתחלת הבריאה אחת דבר אלקים, ניתן כח הדיבור רק להאדם, אבל 'שתיים' זו שמעתי, שבבין השמשות ניתן כח הדיבור גם לסוג הדומם וסוג החי שהן שתיים, ו'זו' שמעתי, אותיות ו' ז', ביחד שמענו קול דיבור ששה פעמים, אשר ביחד עם האדם הם ז'.

*

והטעם שנבראו בבין השמשות נראה, כי בתחלת הבריאה אלקים עשה את האדם ישר, ולא היו הנסיונות של הבחירה כל כך עצומים, כי היה נגלה לעין כל הרע והטוב, ורק אחר חטא אדם הראשון שנתקלקל העולם, ונתערבה הטובה עם הרעה, זה מביא נסיונות רבות להאדם. ולולא חטא אדם הראשון, לא היה בא קרח לידי מחלוקת עם משה, כי רק עינו הטעתו שראה השלשלת היוצא ממנו, ולא היה נצרך לפי הארץ לבלעותו. וגם לא היה חטא המרגלים שדיברו סרה על הארץ, ולא היו שוהים במדבר ארבעים שנה שיצטרכו להבאר להתלטל עמהם בכל הדרך, והיו נכנסים בזרוע לארץ ישראל תיכף, כי במתן תורה נעשו חירות ממלכיות (עבודה זרה ה.), ולא היה באה לידם פרשת בלעם שיצטרכו לפי האתון. ורק אחר חטא אדם הראשון, אשר סרח בערב שבת בשעה עשירית, ונידון בשעה י"א, ונטרד בשעה י"ב (סנהדרין לח:), אז בבין השמשות הוצרך ה' להזמין שלשה פיות הללו לעתיד.

*

והנה בספר דברים נחמדים להרה"ק בעל בני יששכר זצ"ל (פרק ה' דאבות) כתב ז"ל, פי הארץ ופי הבאר פי האתון, שלשתן מסודרים בג' סדרי תורה כסדר. פי הארץ בפרשת קרח.

הבל לא 'נבלע' בהארץ, אלא שהארץ 'פתחה את פיה' ובלע אותה, ולכן לא נשאר שום רושם על האדמה.

ובאור החיים הק' כתב עוד יותר, שקין לא הרג את הבל בידים, אלא היה איש האדמה אשר ידע מוצאה ומובאה ובקי בחדריה, ונתחכם והעמידו במקום פי הארץ שיהיה נבלע באדמה, וזו היא מיתתו, והאדמה היא ההורגת. ולכן קילל ה' האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את הבל, עיין שם בארוכה. ואם כן בליעת הבל היה ממש דוגמת בליעת קרח, ומאז שוב לא פתחה הארץ את פיה.

אמנם מצינו עוד פעם שפתחה הארץ את פיה, והיא בקריעת ים סוף, דכתיב (שמות טו-יב) נטית ימינך תבלעמו ארץ. ואיתא במכילתא (שם) שהיה הים זורקן ליבשה, ויבשה זרקתן לים, הים אומר ליבשה קבלי אוכלוסיך, ויבשה אומרת לים קבלי אוכלוסיך. אמרה לו יבשה ומה אם בשעה שלא קבלתי אלא דם הבל יחידי נאמר בו ועתה ארור אתה וגו', עכשיו האיך אני יכולה לקבל דם כל ההמון הזה. נשבע לה הקב"ה שאינו מעמידה בדין, שנאמר נטית ימינך, ואין ימין אלא שבועה שנאמר (ישעיה סב-יח) נשבע ה' בימינו ע"כ. ובתוס' שם הקשו אהא דאמרו לטובה לא פתחה, ואם תאמר והא כתיב תבלעמו ארץ. ותירצו דטובת המצריים אינה קרויה טובה ע"כ.

אך מצינו עוד פעם שפתחה הארץ לבלוע, והוא בגלות מצרים, דאיתא בגמרא (סוטה יא:) דכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר (שיר ה-ה) תחת התפוח עוררתיך וכו'. וכיון שמכירים בהם המצריים, באים להורגם, ונעשה להם נס ונבלעים בקרקע, ומביאים שוורים וחורשים על גבם שנאמר (תהלים קכט-ג) על גבי חרשו חורשים, ולאחר שהולכים מבצבצים ויוצאים כעשב השדה שנאמר (יחזקאל טו-ז) רבבה כצמח השדה נתתיך וגו' ע"ש. ובעיני יעקב שם העיר דזה סותר מאמרם שמיום שפתחה הארץ את פיה לדמו של הבל, שוב לא פתחה לטובה ע"ש.

ואין לומר דשם מיירי בפתיחת פה לבלוע ולהשאר בתוכה, אבל כאן היו מבצבצים ויוצאים, דהרי גם לומר שירה להקב"ה אינה פותחת את פיה. ואולי אין זה נחשב לטובה, כי לאחר שמתגדלים באים עדרים עדרים לבתיהם ונכנסו לשיעבוד במצרים בחומר ובלבנים, ומצינו שחיי צער קשים לפעמים ממות, וכמו שאמרו (כתובות לג) בחנניה מישאל ועזריה אלמלא נגדהו הוו פלחי לצלמא, על כן לא נקרא זאת פתיחת פה לטובה.

ואם כן פתיחת פה הארץ בבליעת קרח היתה כבר הפעם הרביעית, חדא אצל הבל כשהרגו קין, ועבור זה נאמר עליו הן גרשת אותי היום, ושנית בלידתן של ישראל במצרים בשדה, ושלישית בבליעת המצריים על הים, ועתה היא פעם הרביעית. והנה באור החיים הק' כתב, דלכן כפל לומר ואם

פי הבאר בחקת, פי האתון בבלק. ושמעתי מכבוד מחו' הקדוש מוה"ר צבי הירש (מדייטשוב) זצוק"ל. שמה שיש בקבלת הקדמונים להעביר מחשבות זרות מן התפלה, לומר ג' פעמים פי פי פי, הוא על ג' פיות הנ"ל. ואיני יודע כעת הטעם, אבל ציינתי למזכרת ע"ש.

ואולי יש לומר בדרך מוסר, כי האדם העומד לפני קונו אשר כל מקרי ימי חייו תלויים בידו, ועומד לבקש על נפשו, ואינו מתעצם בתפלתו עד שעולה לפניו או מחשבות זרות, יתכן שזוהי מחמת שאינו מחשיב כח תפלתו שיוכל לפעול בו, הן מצד מצבו הפחותה אשר לב יודע מרת נפשו, או מפני שאינו רואה ישועה בדרך הטבע, או שחושב שנסתרה דרכו מה' ואינו משגיח עליו, ולכן תפלתו הוא רק מן השפה ולחוץ, ומתבלבל במחשבות זרות.

אמנם כאשר יתבונן, שעוד בתחלת הבריאה ברגע האחרונה של בין השמשות, הסתכל ה' עד סוף כל הדורות, והזמין שלשה פיות הללו שיצטרכו רק לאחר יותר מאלף שנים אחר זה, מזה יקבל חיזוק שכאשר עלה ברצון ה' לבראותו, הזמין גם לו ה' אז כל צרכיו, והכל גלוי וידוע לפניו, ובכח תפלתו יוכל לפעול הכל.

ולא עוד אלא שפי האתון נותן חיזוק ביתר שאת, שכאשר הלך בלעם לקלל את ישראל פתח האתון את פיו ואמר לו, מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים (כב-כח). וברש"י רמז לו, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה (תנחומא ט) ע"כ. הרי לנו כמה גדולה היא זכות מצוה אחת שמונעת קללת ישראל, מכל שכן כאשר בני ישראל מלאים מצות כרמון, בודאי שאין כח להמקטרג למעלה לקטרג עלינו, כי המצות מגינות עלינו.

*

והנה הכתוב אומר, ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה וגו' (טו-ז). והנגינה היא גרשיים מונח רביעי. ויש לומר הכוונה, דהנה פתיחת הארץ לבלוע את קרח, לא היתה זו הפתיחה ראשונה, ומצינו בקין שהרג את הבל בהיותם בשדה, ואמר לו ה', קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה, ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך, כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה לך, נע ונד תהיה בארץ. ויאמר קין אל ה' וגו' הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה וגו' (בראשית ד-ז). ואיתא בגמרא (סנהדרין לו:) מיום שפתחה הארץ את פיה וקבלתו לדמו של הבל שוב לא פתחה, שנאמר (ישעיה כד-טו) מכנף הארץ זמירות שמענו, מכנף הארץ ולא מפי הארץ. איתביה חזקיה אחיו, ותפתח הארץ את פיה, הרי פתחה הארץ שוב את פיה לבלוע את קרח. ומשני לרעה פתחה לטובה לא פתחה ע"כ. ופירשו התוס' שכל דמים נבלעים בארץ, אלא שרישומן ניכר, ושל הבל אין רישומו ניכר ע"כ. והיינו שדמו של

וישאר רק קין לבדו. ובהיות שלא ידח ממנו נדח, בא קין עוד הפעם בגלגול בתוך קרח, ותיקונו היה שיראה נשיאותו של משה, ויעקור הקנאה מלבו, ובוזה יתקן מה שעשה בגלגולו הקדום. ואלמלי היה מתגבר על הקנאה ההוא, אז היה בא לתיקונו, שישע ה' גם אל מנחתו של קרח זה קין. ולכן התגבר עליו יצרו במיוחד על קנאה זו במשה, שהרי זהו כל תפקידו שעבורו בא לעולם. אך קרח נכשל, ועורר קנאה הישנה שהיה לו נגד הבל זה משה, והקנאה ההוא הוציאו מהעולם. ועל כן ביקש משה, אל תפן אל מנחתם (טו-טז), כי קרח חזר לסורו, לקנא במנחתו של הבל, ומגיע לו שאל קין ואל מנחתו לא שעה. ומטעם זה ביקש משה מה' לתיקונו של קין, שישוב לו ה' כגמולו, אשר או פצתה הארץ לבלוע את הבל, וכעת יחזור לו כמעשהו, שיפצה הארץ פיה לבלוע את קין זה קרח.

והנה הבל הוא האדם הרביעי שנוצר בתורה, אדם וחיה, קין והבל, ועבור הבל נגרש קין מאת ה', וכמו שאמר הן גרשת אותי היום וגו' (בראשית ד-יז). ולכן נמסר הנגינה גרשים מונח רביעי, במחלוקתו עם משה ובבליעתו בסופו, להודיע לנו שפרשה זו הוא המשך מאותה מעשה של קין שהרג את הבל, וכאן מונח הבל בגלגולו שעבורו נגרש קין מה', וניתן לו כעת הנסיון לתקן זאת, בהקנאה שהיה לו על משה.

סעודה שלישית

משה שהביא דברי ה' אל העם. ולא עוד אלא שמצינו בשבעת ימי המילואים שאמר לו ה', ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד וגו', זה הדבר אשר צוה ה' לעשות (ויקרא ח-א), וברש"י זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה וכו'. זה הדבר, דברים שתראו שאני עושה לפניכם צוני הקב"ה לעשות, ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה וכו' ע"ש. הרי ראו נס נפלא מן השמים באמרו זאת, שהמועט החזיק המרובה, ואם כן בודאי מה שעשה אז הוא בדבר ה', ואיך יחלוק קרח על כהונתו של אהרן.

אך הכוונה הוא, כי הכתוב אומר, ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי (טו-טז). ובאור החיים הק', כי צד החשד על משה היה על זה הדרך, כי לצד שמצא משה חן בעיני ה', כשהיה משה חפץ לתת גדולה לאחד מקרוביו, כגון הכהונה לאהרן, והנשיאות לאליצפן, וכדומה, היה עושה ונמלך בה', והיה ה' מסכים על ידו. או היה חפץ וחושק בלבו לתת לאחיו וכדומה, וה' נתן לו תאות לבו, אבל לא לצד שיש עיכוב בדבר כי הוא זה הראוי לכהונה. לזה אמר בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את וגו', לא שהייתי עושה והוא מסכים על ידי למה שהייתי חפץ בדעתי. וכנגד חשש הב' שהיה חושק בלבו על הדבר, אמר כי

בריאה יבא ה', דאותה בריאה שכבר ברא ה' את פי הארץ, ועל ידי מעשה קין נסתם, עתה יחזור ה' לברוא אותה הבריאה שיהיה לה פה, ופצתה הארץ את פיה שהיה לה מקודם, ובלעה אותם ע"כ. וזהו שביאר הנגינה, אם בריאה יבא ה', גרשיים מונח רביעי, פתיחת פי הארץ שהתחילה בקין שעבור זה נגזר עליו 'גרשיים' נע ונד תהיה בארץ, מונח רביעי, יחזור ויתעורר כעת כאן בפעם הרביעית, ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם.

*

והנה רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים ובספר הליקוטים (בפרשתנו) גילה לנו, כי משה רבינו עם קרח, הם גלגול הבל עם קין, שמשה היה גלגול הבל, ונרמז בשמו מש"ה נוטריקון מ"שה ש"ת ה'בל, וקרח היה גלגולו של קין שהרג את הבל. ובקהלת יעקב (ערך קרח) הוסיף, דעל כן חלק קרח על משה וקנא בו, ועורר קנאה הישנה שהיה לקין על הבל. והאדמה נתאררה אז על אשר פצתה פה לקחת דמי הבל, וכאן תיקן אותה משה במה שפצתה את פיה לבלוע לקרח ע"ש.

והענין הוא, כי קין נתקנא בהבל, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ולכן הרגו,

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי וגו' (א-ט). וברש"י ולא הזכיר בן יעקב, שביקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר (בראשית מט-ו) ובקהלם אל תחד כבודי (תנחומא ד) ע"כ. ויש להבין למה הוצרך טעם על מה שלא הזכיר את יעקב, וכי דרך הכתוב כן הוא להזכיר שם האדם עד האבות הקדושים, ובכל מקום היחוס עולה רק עד השבט, ואדרבה במקום שנוצר יעקב, שם צריכין לטעמא למה הזכירו.

ולאֵהָרֹן בפרשה, ויקהלו על משה ועל אהרן, ויאמרו אליהם רב לכם, כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה', ומדוע תתנשאו על קהל ה' (א-ט). וברש"י אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחריך כהונה, לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ה' אלקיך כל העדה שמעו (תנחומא ד) ע"כ. ויש להבין וכי בשביל שכולם שמעו דיבור ה' בסיני, כבר כל אנפין שוין, אין כאן קטן וגדול עוד. וכי כאשר כולם שומעין דרשה מהרב, אז כבר כולם הם במדריגה אחת כיון ששמעו ביחד, אתמהא.

ונראה דהנה באמת יפלא איך יתכן שאדם גדול כמו קרח יחלוק על דברי משה, שנבחר לנביא ה' ביציאת מצרים ומתן תורה, והבטיחו ה' בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם כך יאמינו לעולם (שמות ט-ט), ואיך יחלוק על נבואתו של

בערמה מאחיו עשו, כמו כן רצה כעת קרח לזכות בעבודת הקרבנות וליטלו מאהרן ע"כ.

ומעתה מובן שפיר מה שאמר הכתוב, ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, והיינו שנטל את יחוסו שמגיע עד לוי בן יעקב, שגם יעקב השתדל בערמה לזכות לעבודת הקרבנות, בלקיחתו את הבכורה מאחיו, מדה זו לקח כעת קרח עמו לחלוק על כהונתו של אהרן ולזכות בו לעצמו. אך אם כן קשיא, כיון דתכלית פירוט יחוסו הוא לבוא לידי יעקב, אם כן למה הפסיק בלוי, ולא אמר 'בן יעקב', שזהו עיקר המכוון של לקיחתו. ועל זה שפיר אמר, מפני שיעקב ביקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם.

ובזה יתבאר הנגינה על הכתוב, ויקהלו על משה ועל אהרן (א-ט), שהוא מונח רביעי. כי קרח היה דור רביעי מיעקב אבינו, בן יצהר בן קהת בן לוי בן יעקב. וכמו כן היו דתן ואבירם, בני אליאב בן פלוא (במדבר כו-ח) בן ראובן בן יעקב. ובא לרמוז שמה שנקהלו קרח ודתן ואבירם על משה ואהרן, מונח רביעי, מונח בזה שרצו לילך בדרכו של זקנים, דור רביעי מיעקב, אשר גם הוא השתדל ליקח העבודה מידו של אחיו.

*

ולזהבין הטעם שיעקב עשה כן, ולא הותר זאת לקרח, חוץ מהטעם הפשוט שמבואר ברש"י (שם), שאמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקרב להקדוש ברוך הוא (ב"ר סג-ג) ע"ש. לא כן אהרן קדוש ה', אין בו שום פגם, שקול כמשה, למה יקחו העבודה ממנו. וזהו שאמר להם משה, ואהרן מה הוא כי תלינו עליו (טו-א), מדה פגם תוכלו למצוא על אהרן, שאין הוא ראוי להעבודה.

אך יש בזה עוד, והוא על פי מה שכתב בספר ולאשר אמר בפרשתנו, מדה ששמע ממרן אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זי"ע על הפסוק, ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל, לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד, ולכפר על בני ישראל, ולא יהיה בבני ישראל נגף, בגשת בני ישראל אל הקודש (במדבר ח-ט). וכתב ברש"י חמש פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה, להודיע חיבתן, שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד (ויק"ר ב-ד), כמנין חמשה חומשי תורה (ב"ר גה) ע"כ. ויש להבין למה רמזה זאת התורה כאן דייקא. וגם סיום הכתוב, ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקודש, הוא לשון מוקשה, וכמו שהעיר ברש"י.

ונראה כי הנה בפרשה זו נלקחה העבודה מבני ישראל וניתנה להלויים, וכמו שאמר ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל. ולכאורה יש מקום לישראל להתרעם על אשר נתרחקו מהעבודה, ולא הוכשר מעתה אלא שבט לוי, וניטלה מהם ההזדמנות להקריב קרבן לה'. אמנם הרי אמרו

לא מלבי, פירוש לא הייתי אני חפץ בדבר זה והוא מסכים על מה שבלבי. ושיעור תיבת 'כי', הוא על זה הדרך, טעם שאני צריך להוכיח שה' שלחני לא לשלול שאיני עושה מה שלא הסכים ה' עליו, אלא לשלול שלא מלבי היו הדברים כנוכר ע"כ. ואם כן בודאי שהאמינו קרח ועדתו שמשה הוא נביא אמת, וכל מה שאומר ועושה הוא מפי ה', אך חרה להם על הרצון של משה, שזה הביא את ה' לעשות כן, כי רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם (תהלים קמה-ט), ועוד טרם יקראו ואני אענה (ישעיה סה-כד).

אך אכתי צריך ביאור מנא ידעו זאת, שנותן ה' לצדיקים תאות לבם, ועושה כל מה שעולה במחשבתם. ונראה דאיתא בגמרא (שבת פז) שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד מדעתו וכו' ע"ש. והיינו שהקב"ה רצה ליתן התורה בששי בסיון, ומשה הוסיף מדעתו פרישה עוד יום אחד, וניתנה התורה בשבעה בסיון. ואמרו (שם) ומנא לן דהסכים הקב"ה עמו, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא ע"ש. הרי דה' מסכים על מה שמשה רוצה. ופירשו בזה הכתוב (שמות יט-ט) ויהי קול השופר הולך וחוק מאוד, משה ידבר והאלקים יעננו בקול. ולכאורה היה הכתוב צריך בלשון עבר, משה דבר והאלקים ענהו בקול. אך הכוונה הוא כי ממה שהשכינה נתגלתה רק ביום השלישי, בזה ראו והכירו כחו של משה, שכאשר משה מדבר, אז האלקים מסכים על ידו. וזהו 'ויהי קול השופר' שנשמע רק ביום השלישי, הכריז ואומר, שכאשר 'משה ידבר', גם להלאה כל מה שיאמר משה, 'אלקים יעננו בקול', ה' יסכים על דברו ויעשה רצונו ע"כ.

ואם כן ממתן תורה למדו כל ישראל לדעת גודל כח משה למעלה, שהאלקים יעננו בקול, שהרי ה' רצה להשמיע דברו בסיוני ביום הששי, וראו כולם שה' דחה אותו ליום מחרתו, ולא שריא שכינה עד צפרא דשבתא. וזהו שאמרו למשה, 'רב לכם', הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמיכם גדולה. והגם שאמת הוא כי עשית כן בציווי ה', אבל זהו בשביל שאתה רצית כן, על כן הסכים ה' על ידך. והראיה על זה, שהרי 'כל העדה כולם קדושים', כולנו עמדו בסיוני, וראינו שלא השרה ה' שכינתו עליו לומר אנכי ולא יהיה רק כמו שאתה דובר, ומדוע תתנשאו על קהל ה'.

*

אמנם אכתי צריך ביאור, למה יצא קרח לחלוק על משה, הלא סוף כל סוף לא צוה ה' עליו, ולא הטיל על שכמו עבודת הכהונה, ולמה יצא לריב שיהיה הוא הכהן. וראיתי בשם הגה"ק מהר"מ מבילגורייא וצ"ל שאמר שלמד כן מיעקב אבינו שהלך בערמומית ליטול העבודה מאחיו עשו, וכמו שנאמר (בראשית כה-לא) ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי. וברש"י לפי שהעבודה היתה אז בבכורות, על כן קנהו מעשו בנויד עדשים ע"ש. וכמו שיעקב היה מותר לו לקחת את הבכורה

חז"ל (מנחות קי). אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ויקרא ז-לו) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם, כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם ע"ש. ואם כן גם לישראל יש היכולת להקריב קרבנות על ידי שיעוסק בתורה. ובאמת עדיפא להו יותר מהלויים, ומעלה יתירה ניתן להם, כי בעבודה בפועל יש כמה אזהרות ועונשין, כגון בטומאה וביאדה ריקנית, מה שאין כן בעובד העבודה על ידי עסק התורה, לא שייך כל האזהרות הללו, והוי קרוב לשכר ורחוק מהפסד.

ולכן בפסוק זה שאמר הכתוב, ואתנה את הלויים נתונים לאהרן, נכפלו אזכרותיהן של ישראל חמשה פעמים נגד חמשה חומשי תורה, להורות שאף בני ישראל יכולים עוד לעבוד עבודת הקרבנות על ידי עסק התורה. ואמר הכתוב שוב, כי אדרבה עוד מעלה יתירה יש להם לישראל, ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקודש, כי בהלויים יתכן שעל ידי עבודתם יבואו לידי נגף, וכמאמרם (במדב"ר ה-ב) שטבו של לוי היו דלים במנין מכל השבטים, למה, שהיו סמוכים אל הקודש, וכל מי שאינו נזהר כראוי, מדת הדין פוגעת בהן ע"ש. אבל בבני ישראל לא יהיה נגף בגשת בני ישראל אל הקודש, כאשר הם יעשו העבודה על ידי עסק התורה, לא יהיה בהם נגף ודפח"ח.

והנה הא דיכולין להקריב קרבנות על ידי עסק התורה, זהו רק אחר מתן תורה שנתחדשה ההלכה של זאת התורה לעולה, שהעוסק בתורה כאלו הקריב עולה. אבל בימי יעקב קודם מתן תורה, אשר עבודת הקרבנות היתה גם אז, כמו שמצינו באדם ובנח ובאברהם, ועבודה זו לא היו יכולין לעשות אלא בהקרבה עצמה, ולא על ידי לימוד התורה, ועל כן רצה יעקב לזכות בו, לא כן קרח אחר מתן תורה, יוכל להיות כהן ה' בהקרבת קרבנות על ידי לימוד התורה.

ולכן כאשר התפלל יעקב בקהלם אל תחד כבודי, שלא יזכר שמו במחלוקת קרח, שיקח קרח לימוד ממנו לעשות כמותו. הקדים יעקב תחלה ואמר, 'בסודם אל תבא נפשי, כי התורה הקדושה מכונה בשם 'סוד', וכמו שנאמר (תהלים כה-יב) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. והיינו כי בימי יעקב לא היו יכולים לעבוד עבודת הקרבנות על ידי עסק התורה, 'ובסודם אל תבא נפשי, נפשי לא היה יכול לבוא אל העבודה בכח התורה, על כן הוצרכתי לקחת אותה בערמה מעשו, אבל אתם הרי יש לכם כח התורה, שכל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה, ולכן 'בקהלם אל תחד כבודי, ללמוד ממה שעשיתי ליקח הבכורה, כי אז לא יכולתי לבוא לקיום סדר העבודה על ידי התורה.

*

עוד יש לומר לבאר הנגינה מונח רביעי, כי הנה כבר דברנו דמפרשה זו נוכל ללמוד איך היא דרכה של מחלוקת, דהנה רש"י כתב מה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על

נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל וכו' עיי"ש. ולכאורה אין רמז לזה בכתובים, והכתוב אומר סיבה אחרת, ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' וגו', והיינו שחלקו על הכהונה. אך באמת סיבת כל מחלוקת על פי רוב המה מתוך קנאה או שנאה או כבוד, או הרווחת ממון. וכמו שהמליצו שבישראל ליכא שנאת חנם, השנאה הוא רק בשביל כבוד או ממון. ודברים אלו המה הסיבות המביאים לצאת לריב. אבל איזה פנים יהיה לו להאיש ההוא שיבא לעדת ישראל לומר צאו לריב, כי קיפחו לי הכבוד שהיה מגיע לי. על כן הוא מסתיר כוונתו האמיתית, והוא מוצא עילה בדבר הנוגע כביכול לעניני שמים, כי צריכין לצאת לריב עם איש הזה או עדה הזאת, בשביל שהמה סרים מדרכי ה' ומדרך המקובל מאבותינו וכדומה, ובוזה כבר ימצאו הרבה קופצים שיסייעו למו להשמיץ אותו האיש שהוא חפץ בבזיונו. ובשביל שמתביישים לומר הסיבה האמיתית, מטמינים המחלוקת באיצטלא שהוא לשם שמים.

וכמו כן העידו לנו חז"ל גם בקרח, שלאמיתו של דבר נתקנא קרח בנשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, ודבר זה הוציא אותו מכליו לצאת לריב עם משה. אך נוכל לשער כי אם קרח היה מודיע להראשי סנהדראות הסיבה האמיתית שהוא בשביל כבוד עצמו, לא היה אף אחד מהחמשים ומאתים נשיאי עדה יוצאים להחזיק עמו. על כן הסיב סיבת המחלוקת לצד שני, ולא הזכיר כלל אף במלה אחת סיבת הקנאה, אלא אמר להם שמחלוקתו הוא לשם שמים לעורר על הכהונה, למה יצאו רק משה ואהרן שהם לבדם יעשו העבודה, הלא כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע יתנשאו המה יותר משאר העדה, וכשמעם דברים הללו שיש כאן ענין של כבוד ה' לשם שמים, אז יצאו כבר עדה גדולה וקדושה עמהם. אבל חז"ל הודיעו לנו שלא זה היה סיבה האמיתית, אלא בזה טמן מחשבות קנאתו שהיה לו במשה. (עיין שמן ראש ח"ג דף ת"י בארוכה).

והנה מבואר ברש"י (שם טו-א) שהקנאה על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל היתה, שמינהו משה נשיא על בני קהת, ואמר קרח, אחי אבא ארבעה היו, שנאמר (שמות ו-יח) ובני קהת וגו', עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השניה, לא אני, שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם, והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו (תנחומא א) ע"כ. והיינו שקרח היה מבן השני של קהת, ומשה בחר את אליצפן שהוא מבן הרביעי של קהת. ועל כן כשאמר הכתוב ויקהלו על משה ועל אהרן, שיצאו לריב על כהונתו של אהרן, העיר לנו הנגינה שלא זאת היתה באמת תלונתו, אלא בזה 'מונח רביעי', קנאתו על מה שבחר באליצפן מהבן הרביעי, אשר לו מגיע הכבוד שהוא מבן השני, אלא שגנאי היה לו לתבוע כבודו, על כן יצא על הכלל כולו לבקש כהונה לכל העדה, אשר כולם קדושים ובתוכם ה'.